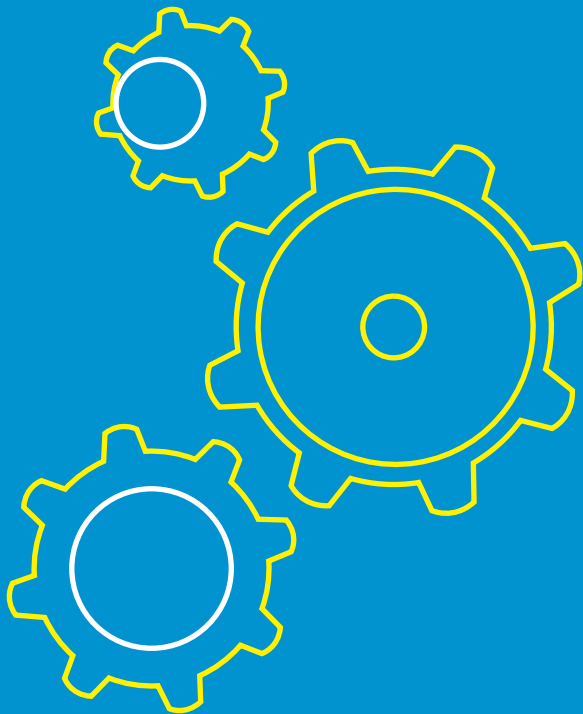

Ініціатива прозорості видобувних галузей (ІПВГ)

Можливості для громадян

THE WORLD BANK
IBRD • IDA | WORLD BANK GROUP

dixigroup ANALYTICS
ON-BEST

міжнародний фонд
Відродження
INTERNATIONAL RENAISSANCE FOUNDATION

Дана брошура підготовлена аналітичним центром DiXi Group за підтримки Світового банку та Міжнародного фонду «Відродження».

DiXi Group здійснює дослідження та надає консультації щодо тем інформаційної політики, енергетики, безпеки та інвестицій.

Наша місія – бути двигуном якісних змін в енергетичній політиці, добиватися нових стандартів і практик вироблення рішень в секторі – шляхом просування продуктів аналізу політики, посилення ролі експертних спільнот і громадянського суспільства, створення відкритих платформ взаємодії та ведення професійних дискусій, поширення кращого досвіду, знань і навичок для проведення успішних реформ.

За додатковими копіями документу та інформацією, будь ласка, звертайтеся:

02095 Київ, вул. Срібнокільська 24, а/с 68

author@dixigroup.org

Ресурси – благо чи прокляття?

Ст. 13 Конституції України говорить, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси належать народу. Разом з тим, ми є свідками постійних скандалів, що виникають навколо видобутку та реалізації ресурсів – нафти, газу, вугілля, руд, навіть бурштину.

Особливість використання цих багатств – у тому, що вони є невідновлюваними та вичерпними, а отже мають бути збережені для наступних поколінь. Більш того, через постійні коливання цін важко передбачити доходи від їх розробки. Більш того,

надмірно агресивний перерозподіл природних ресурсів, або «ефект ненажерливості», може призвести до конфліктів та руйнування різноманітня в економіці, важких соціальних та економічних наслідків.

Саме тому важливо, щоби багатства, одержані завдяки природним ресурсам, використовувалися для економічного зростання та соціального розвитку України. Відкритість інформації про те, як країна управляє своїми природними ресурсами, необхідна для забезпечення одержання користі від них усіма громадянами.

Що таке ІПВГ

Країни, які впроваджують ІПВГ, – а таких 49 – оприлюднюють інформацію про податкові платежі, ліцензії, контракти, виробництво та інші ключові питання, які стосуються видобутку природних ресурсів.

Ці дані розкриваються через звіти ІПВГ, в яких здійснюється незалежна звірка платежів, які здійснюють компанії, та урядових доходів, пов'язаних із розробкою природних ресурсів. Компанії та уряди повинні розкривати інформацію щодо платежів за використання природних ресурсів, а використання цих надходжень має йти на користь громадян.

Країна, яка бере на себе зобов'язання дотримуватися стандартів ІПВГ, стає «кандидатом». Для виконання вимог ІПВГ їй надається 2,5 року, після цього країна піддається незалежній оцінці, яка має підтвердити статус «країни, що відповідає вимогам» ІПВГ (країни-послідовника). Відтоді країни оцінюються щотири роки, і їхній статус в будь-який момент може бути тимчасово призупинений.

Керівництво та контроль за виконанням ІПВГ в окремо взятій країні здійснює багатостороння група зацікавлених сторін (БГЗО), яка повинна складатися з представників уряду, компаній та громадських організацій.

До речі, виконання стандартів прозорості актуальне не лише для країн, що розвиваються. Серед країн, що реалізують ІПВГ – такі розвинуті економіки як Норвегія, США, Великобританія; до процесу планують приєднатися Франція, Німеччина та Італія. Австралія завершила експериментальну імплементацію ІПВГ.

Більш докладну інформацію про особливості та вимоги до стандарту ІПВГ можна дізнатися на українському сайті ІПВГ: <http://eiti.org.ua/>.

Уряд, спільно з компаніями та громадянським суспільством працює над покращенням управління природними ресурсами за допомогою впровадження Стандарту ЕІП.

Засідання БГЗО при Міненерговугілля, 2015 рік

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ

СТАНОМ НА ЖОВТЕНЬ 2015 РОКУ.

49

КРАЇН РЕАЛІЗОВУЮТЬ
ЄІТІ

31

КРАЇНА ВІДПОВІДАЄ
ВИМОГАМ ЄІТІ

250

РОКІВ ОХОПЛЕНО
ЗВІТАМИ ЄІТІ

USD 1,7 ТРЛН. ДОЛ. США

РОЗКРИТО ІНФОРМАЦІЮ ПРО ТАКУ СУМУ ДЕРЖАВНИХ ДОХОДІВ ВІД
НАФТИ, ГАЗУ ТА КОРИСНИХ КОПАЛИН

346

ОСІБ ПО ВСЬОМУ СВІТУ ПРАЦЮЄ У СЕКРЕТАРІАТАХ ЄІТІ, ЩОДЕННО
РЕАЛІЗОВУЮЧИ ЄІТІ

1005

ОСІБ РАЗОМ ФОРМУЮТЬ 49 НАЦІОНАЛЬНИХ КОАЛІЦІЙ ЄІТІ ТА
МІЖНАРОДНУ РАДУ ЄІТІ

Вигоди від ІПВГ

Практика довела, що стандарт ІПВГ несе переваги для всіх сторін процесу. Уряд отримує можливість кращого управління цілими галузями економіки, а також виграє від процесу, що спрямований на боротьбу з корупцією, вдосконалення податкової системи, підвищення стабільності. Компанії отримують вигоди від рівних правил гри, а також більш сприятливого інвестиційного клімату. Громадянам ІПВГ дає механізми контролювати уряд і бізнес у питанні належного управління природними ресурсами.

Для прикладу, Казахстан запровадив електронну систему звітності для 97 нафтогазових та 106 гірничодобувних компаній, що генерують більше 30 млрд. дол. державних прибутків. Звітність в електронному форматі подають 9 країн ІПВГ.

Прозорість можлива і на місцевому рівні. Показовим є регіон Піура у Перу, де майже половина податкових надходжень від видобувних галузей, а це 250 млн. дол., перерозподіляється на користь місцевої влади та органів самоврядування громад. Частина громад опублікувала детальні звіти про урядові субвенції.

У Монголії звіт ІПВГ детально інформує про витрати компаній на захист довкілля, зокрема витрати на відновлення (рекультивацію) земель, природоохоронні заходи тощо. Починаючи з 2009 року, всі компанії звітують про екологічні платежі, які надходять на спеціальні рахунки уряду та регіонів. Це дає потужний поштовх для громадських обговорень щодо впливу видобувних проєктів на довкілля.

Великобританія стала першою країною, що запровадила відкритий реєстр бенефіціарів, тобто справжніх власників видобувних компаній. Реєстр включає інформацію про характер залучення таких власників, їх повне ім'я, дату народження, громадянство, місце та адресу постійного проживання. Загалом дані про бенефіціарів розкривають 11 країн ІПВГ.

Українці прагнуть боротися з корупційними схемами та засиллям олігархів в країні, в тому числі в енергетиці, ІПВГ є для цього добрим інструментом. Втілення стандарту є важливою складовою реформи державних фінансів і дозволить отримати такі переваги:

Офіційний запуск БГЗО в Україні, 2012 рік

- **Видимий рух коштів до державного та місцевого бюджетів**

Звіт покаже, скільки грошей компанії платять до центрального та місцевих бюджетів. Буває, що компанії володіють правом на розробку великих ділянок, але на практиці або нічого з ними не роблять, або видобувають газ, але платять мізерні податки. Зараз цю практику побачити дуже складно, тоді як звіт її поширюватиме для широкого користування.

- **Підвищення ефективності управління галуззю**

Реалізація ІПВГ дозволить побудувати прозору систему управління природними ресурсами. Звіт показуватиме як «чемпіонів» галузі, так і тих, хто займається нечесним бізнесом, а також кошти, які Україна отримує від податків і зборів в сфері видобування вуглеводнів. Ця інформація може стати добрим інструментом в руках громадськості, щоб вимагати чітких змін у політиці уряду, підтримувати той бізнес, який розвиває країну, та боротись із псевдо-бізнесменами.

- **Краща співпраця бізнесу та громади на місцях**

ІПВГ заохочує розвиток саме соціально орієнтованого бізнесу, його ефективну взаємодію з місцевим населенням. Це нова для України практика. Усі компанії будуть зобов'язані оприлюднювати одна-

кову інформацію. Так громадам буде легше зрозуміти, який бізнес справді працює чесно і готовий допомагати місцевим жителям, а який усувається від вирішення проблем на місцях.

Візит українських журналістів до Міжнародного секретаріату ІПВГ, 2010 рік

- **Отримання надійної та доступної інформації**

Громадяни, а особливо громади у місцях видобутку, виграють від того, що отримують достовірну інформацію від влади і компаній про використання природних ресурсів.

Реалізація ІПВГ дозволить мешканцям видобувних регіонів України розпоряджатися більшими ресурсами для покращення власного добробуту.

Національний звіт ЕІТІ інформує громадськість про те, що відбувається з природними ресурсами її країни.

ІПВГ в Україні

Україна почала процес приєднання до ІПВГ з подачі громадськості, яка вважає цей стандарт засобом боротьби з корупцією, покращення управління в державних компаніях, а також способом наблизити видобувну індустрію до потреб та інтересів місцевих громад – насамперед тих, де ведеться видобуток.

У вересні 2009 року Кабінет Міністрів прийняв постанову № 1098, якою зафіксовано наміри запровадити ІПВГ. Згодом ці наміри було документально підтверджено перед Міжнародним валютним фондом, ЄС і в межах партнерства «Відкритий уряд».

Зрушення відбулися 10 жовтня 2012 року: Наказом № 785 Міненерговугілля було створено українську БГЗО. До неї на паритетних засадах увійшли представники урядових установ, компаній та громадських організацій.

БГЗО розробила, узгодила та прийняла Робочий план реалізації ІПВГ, яким передбачено, що перший звіт буде поширено на нафтогазову галузь (видобуток нафти, газу, конденсату, інших вуглеводнів; транспортування і транзит нафти і газу). Водночас, другий звіт ІПВГ буде поширено на видобуток вугілля та залізної руди. Далі звіти щодо видобувних галузей України готуються щороку.

17 жовтня 2013 року Україна отримала статус країни-кандидата ІПВГ. Відповідно до рішення Правління ІПВГ, від України вимагалось підготувати до 17 жовтня 2015 року перший звіт ІПВГ за 2013 рік про платежі компанії до держбюджету України і доходи уряду від діяльності компаній видобувних галузей відповідно до вимог Стандарту ІПВГ.

Зусиллями депутатів, громадськості та експертного середовища 16 червня 2015 року Верховна Рада ухвалила закон № 521-VIII щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях, спрямований на впровадження міжнародних стандартів звітності, забезпечення прозорості діяльності надрокористувачів та удосконалення системи управління природними ресурсами. 8 вересня уряд затвердив план заходів із впровадження ІПВГ.

У 2015 році був сформований національний Секретаріат ІПВГ та обрано Незалежного Адміністратора, відповідального за звірення даних і підготовку звіту ІПВГ. Ним стала міжнародна аудиторсько-консалтингова компанія Ernst&Young.

Водночас, з огляду на складну політичну ситуацію, анексію Криму та конфлікт на сході України не всі компанії та органи влади змогли вчасно заповнити спеціальні шаблони-ан-

кети для даних. З огляду на обставини, з боку Міністерства енергетики та вугільної промисловості ініційовано перенесення терміну публікації звіту ІПВГ.

Попри це, вже зараз зрозуміло, що український звіт ІПВГ таки з'явиться до грудня 2015 року і стане цінним джерелом інформації про реальний стан прав у нафтогазовій сфері.

Нарада громадських організацій щодо регіональних заходів, 2015 рік

Що можна дізнатися зі звітів ІПВГ

Стандартом ІПВГ встановлено сім вимог до звітності в нафтогазовій та гірничодобувній галузях на всіх етапах ланцюжка створення вартості – від видобутку ресурсів і до перетворення їх у суспільне благо.

Сфера дії першого українського звіту ІПВГ – добування і транспортування нафти і газу, де звітність вимагається від 120 суб'єктів господарювання, незалежно від форми власності, а також 21 органу виконавчої влади (у т.ч. місцеві), 15 державних установ та бюджетних підприємств.

Звіт ІПВГ поділяється на дві частини: контекстуальну та інформаційну. Читачі українського звіту зможуть дізнатися наступну інформацію:

Завдяки стандарту ІПВГ, кожен українець зможе дізнатися із контекстуальної частини:

- Опис правової основи та фіскального режиму нафтогазової галузі (чи правда, що на видобутку багато заробляють),
- Інформацію про прямий внесок нафтогазової галузі в економіку (яка частка у ВВП),
- Частку участі держави в нафтогазовій галузі (що контролює держава, що – бізнес), діяльність державних підприємств (чи працює ефективно, з користю для людей),

- Перелік істотних користувачів надр, інформацію про видобувні ліцензії та дозволи (кому належить та чи інша ділянка, свердловина або кар'єр),
- Дані про контракти (які зобов'язання взяв інвестор, які – держава),
- Інформацію про угоди про розподіл продукції,
- Дані про видобуток (скільки, коли видобуто),
- Розподіл доходів від нафтогазової галузі, виплати на користь місцевих бюджетів (скільки отримано коштів на розвиток громад),
- Соціальні та інфраструктурні інвестиції (скільки витрачається на дороги, лікарні, школи, інші місцеві проекти).

Інформаційна частина буде містити:

- Податкові платежі (податок на прибуток, податок на доходи фізичних осіб, податок з власників транспортних засобів, плата за користування надрами, плата за землю, збір за спеціальне користування води, збір за спеціальне користуван-

ня лісових ресурсів, плата за використання інших ресурсів, ПДВ, мито ввізне та вивізне, рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси, екологічний податок),

слуг, державне мито, соціальні внески, цільові фонди, штрафи, інші платежі).

Звіт ІПВГ має бути публічним, а також зрозуміло написаним, активно поширюваним та доступним для громадськості – з тим, щоб його можна було використовувати в обговореннях та дискусіях.

- Неподаткові платежі (дивіденди, плата за надання адмінпо-

Участь громади – обов'язкова

Без залучення організацій громадянського суспільства реалізація ІПВГ є неможливою. Принципи Ініціативи стверджують, що «управління багатством природних ресурсів на благо громадян є обов'язком урядів, який повинен виконуватися в інтересах розвитку їх країн». Один з Критеріїв ІПВГ вимагає, щоб громадські організації «активно залучалися до участі в розробці, контролі та оцінці цього процесу і до участі у громадських обговореннях».

Вимоги нового стандарту ІПВГ, затвердженого у 2013 році, чітко це регламентують. Вимога №6 доручає уряду «забезпечити повноцінну, незалежну, активну і ефективну участь громадських організацій у процесі».

Громадські організації – це головні актори в процесі ІПВГ, оскільки спільно з урядом та компаніями співпрацюють в рамках багатосторонньої групи зацікавлених осіб. Загалом питання участі можна звести до наступних вимог:

- **Зобов'язання уряду працювати з громадськими організаціями**

За критеріями ІПВГ, уряд повинен на ранній стадії усунути перешкоди у залученні громадських організацій до процесу впровадження Ініціативи. Зокрема, предметом розгляду можуть бути юридичні або нормативні обмеження можливості для

громадських організацій вільно і активно брати участь у процесі, а також забезпечення для них міжнародно визнаних фундаментальних прав.

- **Залучення національних багатосторонніх груп зацікавлених сторін**

Громадські організації повинні мати можливості самостійно призначати своїх представників у БГЗО. Забезпечення їх робочої та політичної незалежності від уряду, компаній або інших сторін є гарантією дотримання інтересів громадськості.

- **Оцінка потреб**

Розвиток потенціалу громадських організацій необхідний для забезпечення їх активної участі. Необхідно звернути належну увагу на подолання технічних і фінансових обмежень, включаючи забезпечення їх доступу до навчання та ресурсів, необхідним для участі в ІПВГ.

- **Захист представників громадських організацій**

Повідомлення про потенційний або реальний тиск на представників громадських організацій у країнах, де впроваджується ІПВГ, повинні насамперед розглядатися на відповідній БГЗО. Водночас, Правління ІПВГ може долучатися до розслідування конкретних випадків і розгляду порушень.

Громадські організації беруть участь в ІПВГ безпосередньо, контролюючи імплементацію стандартів Ініціативи в своїх країнах, а також через глобальну коаліцію «Публікуй, що платиш» (Publish What You Pay). На міжнародному рівні також залучені такі організації як Transparency International, Natural Resource Governance Institute, Open Society Institute, Global Witness, Oxfam та інші.

Як правило, зацікавлені НУО формують коаліцію, яка пізніше делегує своїх представників до національної БГЗО. В Україні, 3 липня 2009 року з цією метою була створена Асоціація «ЕнергоТранспарентність». Мета

Асоціації – сприяти більш сталому економічному та соціальному розвитку шляхом підвищення рівня прозорості у сфері видобутку та транспортування природних ресурсів.

Зараз Асоціація об'єднує близько 10 громадських організацій. Згідно з Принципами діяльності Асоціації, керівним органом є збори членів, які скликаються не рідше раз на 6 місяців, в інший час діяльність організовують обрані координатор Асоціації та його заступник, які обираються на один рік. Збори розглядають звіт координатора про реалізацію цілей Асоціації, визначають пріоритети роботи на наступний період, а також щодва роки визна-

чають представників Асоціації для делегування до БГЗО. Учасники БГЗО від громадськості були номіновані рішенням зборів Асоціації на основі прозорих критеріїв: досвіду роботи в галузі, знань про особливості впровадження ІПВГ та організаційної спроможності. Зараз Асоціація активно зростає, її представляють не лише аналітичні центри з Києва, а також громадські організації, що здійснюють контроль за видобутком на місцях (Львів, Донецьк, Харків, Полтава, Суми, Чернігів та ін.). Для приєднання до Асоціації необхідно подати заяву та супровідні документи, більше інформації можна дізнатися у координаторів (контакти у кінці цієї брошури).

Починаючи з 2009 року, організації-члени Асоціації організували низку конференцій та круглих столів, підготували серію інформаційно-аналітичних матеріалів та здійснювали діяльність із просування та популяризації ІПВГ. Зокрема, з метою інформування усіх зацікавлених сторін було започатковано повноцінний портал EITI в Україні (eiti.org.ua).

Асоціація активно співпрацює з Міжнародним секретаріатом ІПВГ, Natural Resources Governance

Institute та іншими міжнародними організаціями, а на початку 2014 року офіційно приєдналася до мережі Publish What You Pay. Це дозволяє ділитися власними досягненнями досвідом та отримувати знання про передові практики громадської діяльності в інших країнах. Члени Асоціації регулярно беруть участь у тренінгах Євразійського інформаційного хабу видобувних галузей (Eurasia Extractive Industries Knowledge Hub), інших міжнародних зустрічах. Підтримку надають Міжнародний фонд «Відродження», GIZ, Світовий банк, Natural Resource Governance Institute та інші донори.

Діяльність Асоціації наразі зосереджена не лише на кількісному, але і на якісному зростанні. Ми прагнемо донести ідею прозорості до пересічних людей. Зокрема, плануємо провести низку заходів для місцевих громад та активістів, інформаційні кампанії про ІПВГ та її вигоди, а також низку адвокаційних проєктів на посилення вимог для звітності компаній.

Чинні члени Асоціації, які беруть участь у роботі Багатосторонньої групи зацікавлених осіб:

- Олексій Орловський, Міжнародний фонд «Відродження»;
- Владислав Дейнеко, Аналітичний центр регіонального співробітництва, Львів (координатор Асоціації);
- Олена Павленко, аналітичний центр DiXi Group;
- Вадим Алтухов, громадська організація «Народний контроль», Донецьк;
- Андрій Чубик, громадська організація «Стратегія XXI»;
- Станіслав Ігнат'єв, Інститут сталого розвитку, Харків.

Зустріч Євразійської регіональної коаліції RWYP, 2015 рік

Корисні посилання і контакти

Ресурси ІПВГ:

Офіційний сайт ІПВГ (eiti.org)

Офіційний сайт ІПВГ в Україні (eiti.org.ua)

Сторінка у Facebook (<https://www.facebook.com/EITI.UA>)

Секретаріат ІПВГ в Україні
(eiti.ua.pr@gmail.com)

Асоціація «ЕнергоТранспарентність»
координатор Владислав Дейнеко (acrc@ukr.net)
заступник координатора Роман Ніцович (romnits@dixigroup.org)

